

El silenci de l'angle

Guillem Viladot o el desfici pel jo

Teresa Ibars

El silenci de l'angle

Guillem Viladot o el desfici pel jo

Teresa Ibars

A large, elegant, black script letter 'f' with a long, sweeping tail that curves upwards and to the right, serving as a logo for the publisher.

F O N O L L

Juneda, 2022

1a edició: març de 2022

© del text: Teresa Ibars Chimeno

© de les fotografies: els seus autors

© de les característiques d'aquesta edició: Editorial Fonoll

Disseny de la coberta: Arnau Torrente Capdevila

Disseny gràfic: joanteixido.net

Maquetació: Núria Mirada (La Mirada Gràfica)

Assessorament lingüístic: Núria Garcia Caldés i Helena Vilchez

Impressió: Anfigraf Indústria Gràfica

Editat per:

Editorial Fonoll, SL

C. Prat de la Riba, 128 · 25430 Juneda

www.editorialfonoll.cat

Dipòsit legal: L 59-2022

ISBN: 978-84-125024-1-1

Advertiment legal:

Està rigorosament prohibida, sense l'autorització del *copyright*, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Amb el suport de:

*Dedicat als que són perifèria i no
ho saben i als que ho volen ser i
la seua memòria és esborrada.*

Índex

11	A l'origen, el Xavier
27	<i>Dels Temps d'estrena a La cendra del temps</i>
30	Nàixer amb el pes de mil lloses
35	Les arrels
43	La selecta edició d'una infantesa
52	No tornaré a ser mai més cendra
65	Barcelona, el paradís!
69	En poques paraules...
73	<i>De Ciudad a Porta's Digest</i>
75	La tornada a Agramunt
77	De Madrid al llit
91	De Guillermo a Guillem
103	<i>Un peix sobre la platja</i>
105	La fascinació per l'art
113	El nen d'Os de Balaguer
118	<i>Nou plast poemes</i> i més
126	Peix mort
131	Matar el pare
133	La Cleo, pionera
140	Agramunt, març de 1973
157	1975, la mort del dictador
161	Torna la Cleo i entra en joc el Blai
170	El trànsit, Ruth-Clara
177	Del silenci de l'angle a la mort del punky
179	El silenci

182	El punky
191	<i>Self</i> , un film
193	Una banda de pel·lícula
200	The end
203	La mort del punky
206	Cultura, contracultura i oblit
209	Distopies Viladotianes
214	Història vírica de la princesa Covídula XIX i el seu no-sé-què
216	El dilema catàrtic del marxant que marxa
219	La convulsa història de Parícula i el seu gran amor
221	La cendra de la guerra
226	Somni d'una nit de primavera
228	La gran missió de la senyora Closa
231	La feina s'acaba. A manera d'epíleg i agraïments
237	Crèdits
239	Personatges per ordre d'aparició
244	Localitzacions
246	Banda sonora
247	Fonts d'arxiu
247	Hemeroteca

A l'origen, el Xavier

▲
Poema visual que dona la benvinguda a Lo Pardal.
Autor desconegut. Fons documental Guillem Viladot.

Aquelles genialitats que sovint m'explicava el Xavier sobre les ocurrences de Viladot, les seues frases divertides, cultes, àcides, de vegades corrosives; la idea que me n'havia fet mirant les capses de fotografies familiars, guardades als armariets del davall de l'equip de música de la casa on vivien els Porta, amb imatges de sopars i tertúlies; el record d'algun dels escrits que havia llegit a la premsa i que no sempre m'havien satisfet per aquella omnipresent libido i tendrellà sublimada; aquells altres escrits que, contràriament, recordava més entranyables i que dedicava a amics que estimava i que retratava magníficament; el record de quan l'escriptor sortia a la televisió, cosa que passava sovint, amb aquella rialla sorneguera quan s'acomiadava amb una imatge presa des d'un pla baix en què se'l veia subjectant un pal rematat amb una pandereta enorme que feia sonar mentre picava a terra..., aquest cúmul de records i sensacions, volia dir, no em van quadrar gens quan, ja de gran i perquè el Xavier me l'havia regalat, vaig llegir *Temps d'estrena*. El llibre, antic i fora de circulació —probablement l'havia adquirit en alguna llibreria de segona mà o li havia aparegut en algun racó de casa seua mercès a l'amistat que son pare havia tingut amb l'escriptor—, tenia un aspecte atractiu. La frase de la portada «Una criatura emotiva s'aboca a la vida des de la sordidesa d'un poblet de les comarques lleidtanès» em va resultar més aviat estrafolària i, com a reclam publicitari, pobra i passada de moda. El fet, però, d'haver estat publicat per la mítica Editorial Selecta, creada a la dècada de 1940 per Josep Maria Cruzet, em va fer passar per alt aquest mal inici que, evidentment, vaig atribuir a una obsoleta manera de fer metropolitana. També he de dir que va ser encetar-ne la lectura i quedar atrapada per aquells relats breus que, cadascun i de manera encapsulada, mostraven tot un univers. Els escrits eren essència de perfum d'un món rural que s'ha anat perdent a conseqüència del progrés que s'ho ha engolit tot. *Temps d'estrena* és una autèntica

delícia i, en aquell moment, no vaig comprendre com podia ser que jo hi hagués arribat tan tard. I és que el seu protagonista, un xiquet d'Agramunt de pocs anys, ho observava tot de vegades sense comprendre-ho i, de vegades, meravellant-se davant de la natura amb una mirada neta, senzilla, amable i quasi sempre ingènua; em mostrava una criatura que, tot i ignorar les pèrdues que havia patit la seua família, en vivia les conseqüències. En el llibre, hi vaig ensumar veritat. Hi vaig percebre dolor, i por. Vaig endevinar-hi una infantesa que, sense mancances materials, estava plena de carències emocionals i fins i tot espirituals que el nen ni tan sols sabia que ho eren. Els detalls de cada relat em mostraven, de manera tímida i delicadament, que els temps en els quals tot era nou li havien resultat durs i incomprensibles, i aquesta sensació em va fer pensar en les pors universals de moltes criatures. ¿Qui no té records infantils de solitud i incomprensió que posen en dubte la idea que la infantesa és un paradís, l'autèntica pàtria?

L'emoció que em va quedar després de llegir-lo va fer que reconsiderés la imatge llunyana i altiva que tenia de l'escriptor agramuntí. El fet de veure'l com un nen desvalgut, que havia viscut com una llarga travessa la condició de fer-se gran en aquell entorn rural de moral recta i estricta, hi va ajudar molt. I és que, malgrat els orígens acomodats i ultramuntanament religiosos de la seua família, el xiquet, sensible i somiador, no sabia com entomar les estrictes pautes familiars que eren norma sagrada. I va ser per això que vaig percebre el nen del llibre, tot i ser d'uns altres temps, molt proper als meus propis records. Els seus sentiments m'eren coneguts, i en identificar-los vaig tenir la necessitat de revisar de dalt a baix el personatge, el creador de talent, l'excèntric i enginyós Guillem Viladot. Gràcies a la criatura que corria pels camps ressecs de l'estiu agramuntí, que mirava els estels i escoltava els ocells o que senzillament no sabia com dir segons què i ho resolía amb tres puntets dels que ho diuen tot al final de la frase, a causa d'això deia, la meua curiositat per ell es va activar i vaig voler fer net amb la imatge que

m'havia fet d'aquell home gran de vegades irreverent, de vegades impertinent i quasi sempre excessiu. Potser el pes de la influència dels Porta, sobretot la del Xavier, que l'apreciava molt i en feia sempre comentaris que me l'endolcien, havia fet saó. Potser també el seu sentit de l'humor i les extravagàncies que n'anava sabent, a poc a poc, van modificar la impressió que m'havia fet d'ell, que el creia mirant per damunt de l'espatlla déu i sa mare, i que potser era una altra cosa. És clar, però, que el seu *Temps d'estrena*, amb aquell tel malenconiós que ho cobria tot, va ser decisiu. Lluís Maria Todó, al seu llibre *Un diàleg imaginari*, diu que: «Les relacions que establim amb els fantasmes dels escriptors que estimem [jo afegiria fins i tot amb els dels que ens desperten curiositat o animadversió] formen part, penso, de les relacions que ens lliguen a la seua obra. Si no ho pensés, no estaria escrivint aquest llibre». I jo hi afegeixo, si no fos precisament també per aquesta relació una mica contradictòria que tenia amb la figura de Viladot, jo tampoc estaria escrivint aquest.

Tot això que acabo d'explicar s'ha de situar, més o menys, entre els anys 2009 i 2010. Després, i amb la calma, vaig anar picotejant i llegint novel·les i relats recopilats alguns en publicacions més recents i d'altres escrits a la dècada dels seixanta del segle d'abans, fins que li va tocar el torn a *La cendra*. El llibre que tenia a casa era de la primera edició que l'any 1972 en va fer l'editorial Nova Terra i que, per tal de ser publicat, havia patit les estisorades de la censura. La Filo, la protagonista de la narració, em va tornar a encisar quasi tant com el xiquet de *Temps d'estrena* perquè tornava a tenir la gràcia i la innocència del protagonista del seu primer llibre tot i que, donat que ja havia crescut i s'havia convertit en una noieta adolescent —i ell en un creador de més renom—, tot era més elaborat. Els temps de la República, la guerra que narra la Filo i la castrant postguerra, tenyida d'imposició religiosa fanàtica, em van semblar absolutament convincents i la noia era, sense cap mena de dubte, la continuació perfecta del nen que somiava i se sentia sol. La llibertat

dels anys trenta tot just abans de la Guerra d'Espanya (1936-1939), el conflicte bèl·lic i la repressió posterior així com l'ambient familiar de l'adolescent, narrat en primera persona, em resultaven del tot versemblants entre altres coses perquè, novament, el relat era autobiogràfic i el context tornava a ser el d'Agramunt. En acabar-lo de llegir vaig necessitar més Viladot i, conscient que feia un salt en el temps i en la producció de l'autor, vaig endinsar-me en el seu *Ricard*. Aquesta novel·la, publicada l'any 1977 per l'editorial Galba, em va tornar a sorprendre perquè, en aquest cas, el llibre esdevenia inusual i totalment experimental tant en la forma com en el contingut. El meu èmfasi per l'escriptor no parava de créixer. Tenia necessitat de parlar-ne, de buscar socis per al club de fans que pensava que estava creant, beneïta de mi. Tenia ganes de saber més d'un personatge que, a banda de tot el que me n'explicava el Xavier, tan sols tenia referenciat per alguns documents que havien arribat a l'arxiu de la Diputació de Lleida, on treballa, transferits des de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Veia que, malgrat la hiperactivitat que observava que l'havia caracteritzat en vida, en l'actualitat es parlava massa poc d'un home que no havia parat de crear, i també trencar motllos, al llarg de tota la seua vida adulta.

Cap al bon temps de l'any 2018, en el context d'un cafè de mitja tarda a la plaça Ricard Viñes de Lleida, vaig parlar-ne amb l'amic David Marín, que aleshores era part activa del recentment aparegut setmanari *La República*. Recordo que estava tan entusiasmada que ja pots comptar que li devia posar el cap com un bombo, al David. Mentre n'hi parlava, observava com ell també s'anava engrescant i, sense deixar passar gaire estona, em va dir que ho trobava tan interessant que miraria de planificar-ne un reportatge per al seu setmanari. No fa gaire, quan li he trucat per refrescar algunes dades de la nostra conversa, he sabut que ell també estava molt ben predisposat cap a l'agramuntí perquè el que havia estat el seu cap durant molt temps, el Manel Cuyàs, admirava l'escriptor apotecari i, d'ençà que el David vivia a la demarcació de Lleida, sempre li deia

que volia que l'acompanyés a fer una visita a Agramunt. En el moment d'aquesta conversa amb el David, feia poc que havia acabat de treballar el fons documental del pare del Xavier, que havia servit de base per a la biografia que en vam fer amb la insubstituïble amiga la doctora Antonieta Jarne i que vam titular *Francesc Porta, el mirall trencat de la burgesia lleidatana*. Entre els documents de l'arxiu Porta —que actualment es pot consultar a la biblioteca de l'edifici del rectorat de la Universitat de Lleida— hi havia constants referències a Guillem Viladot perquè, des de mitjans de la dècada dels cinquanta del segle xx, havia format part del grup d'intel·lectuals de la revista *Labor* que liderava Porta. Aquest va ser el punt de partida d'una rica relació que va transcendir el fet intel·lectual i es va convertir en una llarga amistat que va durar fins a la desaparició, l'any 1992, de Francesc Porta. Després, i a través de les hemeroteques —*Avui*, *La Vanguardia*, *El Observador*, *El Periódico* etc.—, vaig comprovar que la presència de Viladot s'estenia per tot Catalunya no tan sols pels llibres que havia escrit, sinó també pels articles d'opinió i de crítica literària que havia anat publicant en els principals diaris del país. En aquest sentit, em resultava incompreensible que, des de la seua mort l'any 1999, la seua popularitat s'hagués anat apagant de manera tan progressiva com ràpida.

Feia un temps —i això també va ser decisiu—, el Xavier m'havia presentat la seua vídua, la Montserrat Felip, quan vam coincidir en la inauguració d'una mostra retrospectiva d'Albert Coma Estadella que va tenir lloc al col·legi d'aparelladors de Lleida el novembre de 2011. Després de les presentacions i de parlar una estona, vaig comentar a la Montserrat que el darrer llibre que havia llegit del seu marit era l'*Energia*. La dona em va confessar, mentre frunzia tota la cara en un clar gest de desgrat, que aquest llibre, a ella, li feia venir calfreds i la impressionava molt per la forma com el seu marit parlava de la mort, com si la visqués en primera persona, deia. Al cap d'una estona, i abans d'acomiarar-nos, la Montserrat ens va convidar a visitar-la i a berenar a Agramunt, cosa que vam

fer al cap de pocs dies perquè jo no havia estat mai a Lo Pardal i frisava per anar-hi. No recordo exactament la data, però sí que era un dissabte a la tarda, que feia un fred intens i que la boira ens embolcallava de tal manera que, el Xavier i jo, ens vam endinsar en el paisatge de l'Urgell gairebé sense adonar-nos-en. Quan vam arribar la Montserrat ja ens esperava, i abans que qualsevol altra cosa vam anar a Lo Pardal amb l'avís: «Abrigueu-vos bé que hi fa molt fred!». Ens vam dirigir a la plaça del pare Gras, que queda just darrere de la que era casa seua al carrer Sió, mentre caminàvem lentament, al seu pas. En aquest indret hi ha els tres edificis pintats de blanc que conformen el complex i que em van cridar molt l'atenció perquè no m'hauria imaginat mai que es tractés d'un espai tan gran. La Montserrat, amb un ritual que semblava el de la summa sacerdotessa d'un sagrat temple antic, va obrir la porta de l'edifici que queda darrere d'una peanya que dona suport a un poema visual de l'artista. La figura em va recordar una O que es transformava en un préssec que acabava amb un tronxo semblant a un set i que, alhora, esdevenia un sis, i les boles de ferro del terra que la rodegen em van transportar als eters tres punts suspensius de la seua narrativa, però que, clarament, hi estaven col·locades per dissuadir els conductors de convertir el poema en una plaça més d'aparcament. Només obrir la porta i travessar el llindar, em va semblar que entrava en un univers insòlit i recordava Viladot mentre treia pit davant d'un entrevistador de feia dècades, declarant l'originalitat d'aquell espai únic que era «la primera casa de poesia concreta del món sencer». Ja a l'interior, em va semblar que el voluminós fons artístic que em rodejava era l'obra d'un home que, dia a dia, idea a idea, impuls a impuls, havia convertit les seues quimeres en artefactes reals. I tot aquell cosmos farcit de volumetries, poemes concrets i tota mena d'objectes artístics —«de companyia», en deien— em remetien a una hiperactivitat insadollable. La Montserrat, davant les meues exclamacions de sorpresa, afegia llenya al foc i deixava anar un: «Ui, i això no és tot. La de peces que com que no hi ca-bien aquí són a la masia».

A ella, la fredor no semblava afectar-la ni mica ni molla. La dona, previnguda i amb l'escalf de la passió que, sense dissimular gens, mostrava per l'obra del seu home, ens hi va acompanyar entaforada dins d'un visó que li arribava a mitja cama. No tenia gens de pressa per acabar la visita i mentre parlava d'açò i d'allò amb el Xavier, jo anava observant atònita tot el que m'envoltava. Tres edificis sencers —comprats i adequats amb diners de la seua butxaca— per encabir-hi el que sorgia de les seues elucubracions. «Encara rai», vaig pensar, «que tot el que havia escrit no devia ocupar tant d'espai». Poc sabia, com ara sé, que el seu llegat grafològic també és monumental i que ocupa una muntera de caixes arxivadores. El fred se'm va posar dins de mala manera i el refredat no es va fer esperar, però *París val una missa*, pensava mentre suava tapada al llit els dies posteriors.

El cas és que el David Marín —no us cregueu pas que m'havia oblidat d'ell, ja torno a ser a la terrassa de Ricard Viñes— em va dir que faria el reportatge per a la revista. Es va posar a la feina i va intentar comunicar amb la fundació en diferents ocasions, però, segons em va dir per telèfon, quan havia provat de trucar-hi no li havia contestat mai ningú. En aquell moment, la Montserrat ja havia mort i el Xavier tenia el telèfon de qui, d'ençà de la seua creació, n'era el director. Vaig tornar a trucar al David, li vaig facilitar el número i no havia passat ni mitja hora que em va fer saber que el suposat director ja no estava al capdavant de l'equipament i que, amb una conversa «més aviat seca», li havia explicat que ell ja no hi tenia cap mena de responsabilitat i que hi havia una altra persona al seu lloc. Així va ser com el David va contactar amb el nou responsable, el Pau Minguet, va posar fil a l'agulla i a darreries de setembre del 2018 es va publicar a la *La República* el reportatge sobre Guillem Viladot.

Com que el David m'havia comentat que la trobada i l'entrevista amb el Pau Minguet havia estat formidable, no em vaig poder estar

de trucar-li, presentar-me i proposar-li de trobar-nos per parlar-li d'un projecte que estava rumiant. Dit i fet!, el primer dijous que vaig tenir la tarda disponible vaig agafar el cotxe i me'n vaig anar cap a Agramunt. Recordo que aquella era també una tarda ennuvolada i que el paisatge, aquell paisatge que de Tàrrrega fins a Agramunt, després de moltes anades i vingudes, he descobert com una delícia per la mutabilitat dels colors segons l'estació de l'any, em va semblar trist i pobre. Quan hi vaig arribar, el Pau m'esperava crec que amb expectació, potser producte de l'entusiasme que de ben segur jo havia mostrat en la nostra conversa telefònica. Ho veig com si fos ara, vaig seure al seu davant, a la taula llarga que hi ha enmig de la sala, i li vaig explicar que era l'arxivera de la Diputació de Lleida, que admirava la figura del Viladot i que trobava injust el silenci en el qual havia caigut els darrers anys. Li vaig explicar també que m'interessava fer alguna cosa en aquest sentit i que donat que la Diputació era membre de la fundació, tan aviat com pogués, i si ell hi estava interessat, buscaria la manera de poder-lo ajudar i intervenir arxivísticament l'important fons documental que sabia que, amb la mort de la seua vídua, havia ingressat a Lo Pardal. El Pau es va mostrar molt receptiu i em va ensenyar les prestatgeries on hi havia les capses de l'arxiu, amb algunes anotacions de la Montserrat al dors. Novament vaig experimentar la sorpresa del volum documental que tenia al davant. Veure aquell bé de déu —vaig comptabilitzar un centenar de capses que semblaven ben atapeïdes— em va emocionar tant que li vaig voler comentar al Pau que la meua situació personal i laboral, en aquells moments, era dolenta. El vaig posar al dia que el que n'era president —sigui dit de passada, segons el meu criteri, un infame president—, Joan Reñé, em tenia al dic sec i que havia anorreat totalment el meu departament per motius que desconeixia. Tant ell com la seva esbirro, Marlen Minguell —que era la cap de tots els caps que es fan i es desfan dins de la corporació—, es dedicaven a donar-me mala vida, tal vegada, per la meua afiliació sindical i política i potser també pel meu caràcter no sempre dòcil ni submís. La cosa va quedar així. El Pau, de ben segur sorprès per

la que en aquell moment devia veure com una aparició, i jo delerosa d'un canvi a la Diputació per tal que millorés la meua situació i poder així començar a remenar els documents de Guillem Viladot.

En poc temps i gairebé sense ni imaginar-ho —ni jo ni molts dels meus companys de feina—, va esclatar l'escàndol. La corrupció diuen que «presumpta» d'en Joan Reñé, la seua adlèter Marlen Minguell i d'altres personatges —funcionaris i no funcionaris que no m'interessa detallar—, va fer explotar per l'aire el polvorí que dirigia aquest president. La premsa n'anava plena i l'escàndol va rebre el nom de cas Boreas. Les xocants imatges que es van presenciar aquell dia van convulsar els treballadors de la institució —reconec que al llarg d'aquella jornada, jo mateixa tenia un deliri inenarrable i que vaig resultar poc productiva a la Res Publica—, així com els transeünts que van veure en directe l'actuació de la policia. Uns agents, amb armilles fluorescents com les de les operacions que es veien per la televisió, es van endur arxivadors, van detenir la Marlen Minguell —que va sortir del palau emmanillada— i el mateix Joan Reñé que, escortat per policies, era conduït al *cuartelillo* mentre la gent del carrer li dedicava paraules més que apassionadament eloqüents. Per sort, les declaracions de «en cap cas em plantejo dimitir» no es van complir i per molt que l'home s'esgargamellés a dir que tots i cadascun dels procediments de contractació que s'havien fet sota la seua presidència havien estat «transparentes, públics i ajustats a dret», la pressió es va fer insostenible. Per sort per al pobre Viladot, que reposava documentalment parlant en les prestatgeries de la casa de la poesia a la plaça del Pare Gras número 5 d'Agramunt, la ferma decisió de no dimitir es va tornar foc d'encenalls i en qüestió de setmanes la situació d'aquest president va esdevenir insostenible, tant que va haver de plegar amb la cua entre les cames. En pocs dies el va substituir la diputada que en aquells moments era alcaldessa de Tàrraga, Rosa Perelló, a qui vaig demanar audiència tan aviat com em va ser possible i li vaig explicar el projecte de col·laboració amb

Lo Pardal que com a Diputació podia resultar interessant endegar. Va ser una sort que ella ho veiés igual i considerés del tot necessari intervenir en «aquest arxiu important», va dir. I així va ser que, en pocs dies, vaig iniciar els meus viatges setmanals al cor de l'Urgell i, a partir d'aleshores, per a mi, les estacions de l'any han tornat a ser un espectacle de colors i sensacions gràcies a un paisatge que l'home que volia descobrir amb la meua feina havia viscut, estimat i descrit abastament.

La rutina d'anar i venir es va tornar plàcida. El cafè de primera hora a la pastisseria Camats; passar fred o calor, segons l'estació de l'any mentre obria, de manera desoluda, els arxivadors; familiaritzar-me amb els papers i la correspondència, les fotografies i els articles de premsa de Viladot. Al principi pensava que totes aquelles rutines em permetrien conèixer millor l'home, el creador. Però això no va ser del tot cert perquè a mesura que anava avançant en la feina veia que tot el que m'imaginava d'ell tenia poc a veure amb el que en sabia o suposava. I, en tot cas, la sensació que vaig començar a tenir va ser d'actuar com una mena de *voyeur*, des de la finestra del meu ofici, en el conjunt d'indícis que configuren un arxiu personal i que són reflex del qui l'ha generat. Tots els detalls inèdits que classificava em parlaven d'un personatge complex i ple d'inseguretats, de temors, de grandeses i d'alguna fita memorable. Em va fascinar trobar-me el nen i el jove Viladot que vivia immers en el món que l'havia precedit, que volia protagonitzar i alhora superar; que s'amagava a escriure sentiments profunds; que volia alliberar-se dels llasts familiars, però que no podia. Em feia la impressió d'estar davant d'una persona que havia buscat de manera continuada els perquès de la seua infantesa i que s'havia endinsat, de gran, en el complicat món de la psicoanàlisi per tal de resoldre les quimeres que, en aquells temps llunyans, se li havien originat. Un home que s'havia fet gran i que tenia dubtes que amagava darrere d'una genialitat de la qual alhora també n'estava convençut. Un personatge que havia navegat per la cultura convencional

quan rondava la trentena, però que poc després tot li havia quedat curt i havia jugat, des d'un cert divisme, a la contracultura, i en algunes ocasions a escandalitzar. I finalment, el vell que, amb el pes de tota una vida païda, o no, ves a saber, sobre les espatlles, continuava, inesgotablement, escrivint, creant i opinant de manera lliure i desacomplexada.

La possibilitat de fer una biografia semblava lògica tot i que jo no ho tenia gens clar. Prestigiosos poetes, escriptors, crítics literaris, historiadors de l'art, etc. ja n'havien dit moltes coses, d'ell. Jaume Pont, Joan Puig, Isidor Cònsul, Josep Vallverdú, i més actualment Josep Miquel García, Pau Minguet o Jesús Navarro entre d'altres s'han submergit en la seua obra i en la seua trajectòria artística de manera més que brillant. Jo no podia competir en expertesa ni tenia ganes de convertir-me en una aparentment saberuda del polièdric i hiperactiu creador. Si escrivia alguna cosa d'ell, m'interessava més com era i es comportava l'home despullat d'etiquetes que no pas el professional o l'artista consagrat i, repeteixo, en cas de fer-ne algun retrat, volia que el meu fos íntim i mostrés un Viladot poc treballat. Perquè em passava que admirava la tendresa que cada cop havia anat camuflant més i que tan sols mostrava de vegades, com per exemple quan escrivia aquelles cartes delicioses al fill de l'amic Josep Vallverdú, l'Eloi. Em passava també que en altres moments em deixava absolutament parada per la profunditat dels coneixements que tenia de temes com la religió catòlica o la psicoanàlisi. I, finalment, en alguns moments, també sentia que el trobava desagradable i que només volia fer la feina d'arxiu amb la qual m'havia compromès. Però, i no em feu dir per què, la intuïció me'l situava en paratges desconeguts i, si n'escrivia quelcom, no volia pas que fos una biografia convencional. Volia donar-li la paraula, volia que parlessin també les persones amb les quals es va relacionar, volia posar-lo en l'òrbita d'alguns personatges que havien o haguessin pogut protagonitzar els seus llibres, i volia portar-lo fins als darrers anys de la seua vida agafant-lo de la mà. Segurament que us preguntareu

com pensava fer-ho, oi? Quan Viladot va morir jo tenia trenta-set anys i, encara que de manera gens directa, vam compartir època, espais i moments, tot i que des de diferents posicions, per motius obvis. Però tenia ganes, encara que semblés una quimera, de trobar els elements que haguéssim pogut compartir. Segur que hi devien ser. Perquè, quin sentit té saber d'algú altre a través d'una biografia si vosaltres lectors, o jo narradora, no podem ser participants de res, absolutament res, del que el personatge va sentir, pensar o protagonitzar?

Setmanes després d'obrir el primer arxivador, quan la base de dades creixia a bon ritme en números de registre d'inventari, dins d'un sobre mig estripat vaig trobar unes fotografies que em van deixar clavada al seient. Veure-les va ser com una explosió silenciosa, com un big-bang dins del cervell. Se'm va encendre una guspira que m'empenyia a voler saber més i que em despertava la curiositat amb tafaneria. Les imatges pertanyien, segons indicava al sobre, al rodatge del que havia de ser una pel·lícula en la qual el protagonista absolut era ell i que, segons indicava el sobre, s'havia de titular *Self o el silenci de l'angle*. En aquell precís moment vaig saber que hi havia un Viladot que m'interessava explicar i que això m'obligaria a rellegir-lo i a interrogar-lo. Que em requeriria escodrinyar el que en aquell moment no sospitava i, sobretot, m'obligaria a fer l'esforç de no deixar-me impressionar pel que havia llegit sobre ell i la seua genialitat ni tampoc per certa correspondència incòmoda que havia localitzat en el seu arxiu i que em mostrava una cara del poliedre que no havia trobat reflectida en cap de les anàlisis que havia llegit sobre ell. Antoni Martí Monterde, gran coneixedor de Stefan Zweig, amb motiu de la publicació del seu *Stefan Zweig i els suïcidis d'Europa*, afirmava en una entrevista que li va fer Xavier Grasset, que calia llegir tot Zweig, fins i tot el que resulta incòmode de conèixer —es referia als seus diaris—, perquè per comprendre'n l'obra i la seua transcendència cal apamar del tot quina havia estat la seua evolució. Això mateix havia de fer jo. No tancar-me a res

i analitzar escrupolosament alguns dels papers del seu arxiu que anava classificant i, a partir d'això, si calia —que ja us dic ara que ha calgut, i molt— ampliar la recerca fins on fes falta.

No us estranyi, doncs, que cadascun dels capítols que seguiran aquesta prèvia feta a tall d'introducció siguin absolutament singulars i ben diferenciats els uns dels altres. En cada un d'ells he volgut explicar-vos quines han estat les meues troballes, les meues impressions i també les meues interaccions amb els elements que adés us deia que tal vegada havíem pogut compartir Viladot i servidora. Per això cada un d'ells tindrà la seua pròpia idiosincràsia, la seua pròpia tècnica narrativa i el seu propi fil argumental. Veureu també que no posaré la bibliografia típica que se sol posar al final dels llibres que, com aquest, naixen en part d'un procés de recerca perquè, de manera totalment calculada, vaig voler-me apartar de tots els articles i llibres que s'han fet sobre Guillem Viladot per explicar-vos de manera nítida, tan sols, les troballes i les impressions a les quals havia arribat. En definitiva, llegiu tot de seguit o feu-ho en l'ordre que més us apeteixi perquè cada part del llibre el que vol explicar és una de les cares del poliedre Viladot que he percebut i que, també d'una manera una mica atzarosa, responen a les diferents etapes de la seua trajectòria. La idea és, doncs, donar-vos unes pinzellades més d'un home que us asseguro que no deixa indiferent ni avorreix en cap de les seues facetes.

Som-hi, doncs!

**Del *Temps d'estrena*
a *La cendra del temps***

▲
Cal Reinald, també coneguda com cal Benet del Segarrenc a Mafet, on els Viladot vivien, dirigien la seua economia i participaven de la construcció del Canal d'Urgell, una fita important del seu univers. Imatge de Francesc Català Roca, Calaix Gencat.

Quan la teva mare
entra per la porta,
i jo giro el cap,
per veure-la,
el meu esguard
no cau en el seu rostre
sinó en el lloc,
prop del lllindar,
on hauria d'estar
el teu bonic rostre,
quan tu, radiant de joia,
entraves cap dins,
com abans, filleta meva.

Quan la teva mare
entra per la porta,
amb el llum d'una espelma,
em fa l'efecte
que tu entres també,
fugisserament, amb ella
a la cambra com abans!
Oh tu! Esvorell del teu pare,
Ai! Esplendor de joia
massa aviat extingida!

Quan la teva mare / Cançons per als infants morts
(poema de Friedrich Rückert i musicat per Gustav Mahler)

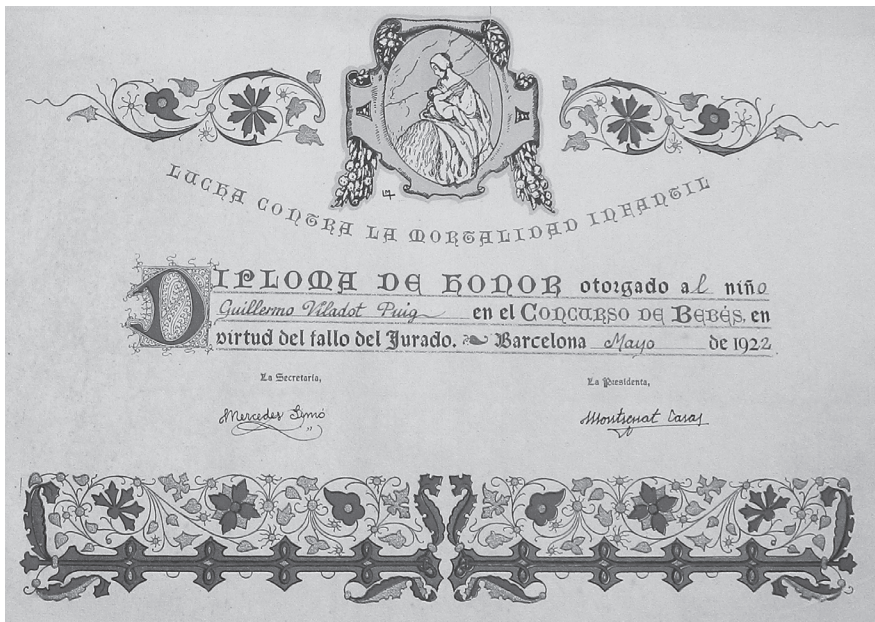
Nàixer amb el pes de mil lloses

Nàixer en una família en la qual han mort, prematurament, altres criatures —Ramon, Josep Maria i Maria Dolors—; presenciar, essent un tendre infant, com es mor un altre germà més petit, l'Antoni, i viure aquella desaparició com la llosa de la mort que es remou sense que se'n pugui parlar obertament, per força, ha de provocar nafres que deuen ser difícils de curar. Plors que no han esclatat i que han fumat l'ambient amb una melancolia malaltissa; dolors mal gestionats per la pèrdua que, tal vegada, porten a emplenar les absències amb nous naixements; temors constants pel comiat. El color negre del dol tant de la roba com en els ànims de pares i padrins, segurament, converteix la casa dels apotecaris d'Agramunt en un niu farcit de quimeres i neguits.

Així, quan el petit Guillem arriba a aquesta vida ho fa en una llar la mestressa de la qual, sa mare, engendra els xiquets que déu té a bé donar-li i que, en poc temps, ha d'enterrar sense remei perquè aquesta mort també és destí diví. Estem en uns temps curulls d'albats en els quals les campanes sonen, dia sí dia també, amb un dringar de nen petit que acompanya les criatures que surten d'aquest món pel carrer del cementiri. En aquest carrer, parents i coneguts s'aturen i els acomiaden, mentre veuen allunyar-se els petits fèretres, per girar cua després i tornar a la rutina diària tennyida de dol. Després, tothom es tanca a casa i resa a un Déu que tot ho sap, *faci's la teua voluntat*, per aquell angelet que se n'ha anat a engrandir la cort celestial. Som a la dècada de 1920 i, aleshores, els nens moren sense que els metges hi puguin fer gran cosa més que no sigui prescriure dejunis rigorosos. La diftèria, la disenteria, la grip, la febre tifoide o senzillament el tifus i les infeccions més variades castiguen per igual els fills dels rics i els dels pobres.

Els Viladot no s'escapen d'aquesta plaga. Guillem mateix veu com aquell xiquet que la mare, amorosa i convalescent, li mostra

emboïllat amb robes blanques i polides mentre reposa després de les feines del part, se'ls en va. El nen, dolcet com un gatet acabat de parir, que ni els ulls pot obrir de tant com li pesa la vida que no coneixerà, aviat es torna una pena que, enterrada amb la dels altres nens difunts de casa, esdevé una llosa de marbre. I és que el Guillellem, amb tan sols tres anys, veu el bell nin que sa mare ha comprat i quan se n'adona ja té la pell de nard i està quiet com les roses que es posen en aigua i que mai més reben l'alenada de la marinada. El veu amb els ulls closos, dormint un somni sense llum i sense estels, amb dos angelets minúsculs, asseguts damunt les parpelles que, amb un dit encreuat damunt dels llavis, li diuen que no faci soroll... Tanta pèrdua es condensa en l'ambient i l'opressió de tot el que no es diu, però que es viu, se li torna llast. L'ombra de la mort pesa i

Al concurs de nadons qui guanya aquell dia de maig de 1922 és el nen Guillermo. Premi a la vida acabada d'estrenar!
Fons documental Guillellem Viladot.

també la cosa immaterial de la gent que, reclosa i confiada de la divina providència, veu, sense protestar, com els plans se'ls torcen. I més que es torceran quan l'avi matern es lleva la vida mentre contravé la voluntat de Déu i es torna ombra mai parlada, però sempre present. I resar i tornar a resar el rosari, per fer-se passar el dolor de la pèrdua i redimir les ànimes dels pecadors, es converteix en costum. I el riure s'apaga perquè la calamitat condiciona. I tot fa que el nen petit senti el pes immaterial d'unes quimeres que li són alienes, i que popi, des del mateix moment de guaitar la vida, una amargura que el deixa deseparat. Perquè tan aviat com naix se sap caminant sol, diu.

I tanta tristor es converteix en tres puntets al final de les frases... Tres puntets que denoten discurs descendent, discurs que s'apaga tal vegada depressivament. Denoten llangor, denoten incomprensió i ganes de deixar-ho córrer tot. El xiquet està segur que ningú s'ha alegrat del seu naixement i creu que potser només ho han fet les flors del camí per on ha arribat, o els oronells que feien el niu al ràfec de casa seua... I nàixer, per a ell, és començar un camí sense companyia; un començar a estar sol, sempre sol... I és tímid i malfaltís, i juga i es cansa, i té dolors a les cames i a l'esquena i, mentre les altres criatures riuen, corren i salten, ell ha de fer llit. I ningú el va a veure. I els dies passen i també ho fa la vida. I entre unes coses i unes altres, en molts moments, se sent desafortunat i estrany... i els tres puntets del final de les frases que persisteixen i insisteixen en una malenconia que no sap d'on li ve ni per què. I quan torna a sortir al carrer, arrenca a córrer com si alguna cosa li fes nosa o com si estigués buscant quelcom que no sap què és i que res ni ningú del poble li pot donar. I tot plegat el fa ser un xiquet compungit que escolta com des de dalt del campanar baixa el toc del rosari i vol ser part d'aquell so i perdre's en l'aire i anar-se'n ben lluny. El petit Guillem també té temor de la mirada del pare, d'un racó de la llar que està fosc o d'un camí quan el llostre del capvespre n'apaga els colors que, mentre ha regnat el sol, eren de vida. I pidola afecte

amb crits silenciats per l'ansia de no agradar i per tot allò que fan els seus grans. I és que, menut i callat, s'accontentaria amb un somris, amb una mirada, amb un sol mot, amb un gest, amb un trosset de cosa que se li donés pensant en ell com ell pensa en tot i tots. I la seua solitud, incapaç de comprendre els mecanismes i les estra-tègies dels adults, es torna desconsol. Qui no s'ha sentit sol i aïllat, i per tant estrany, quan de petit ha necessitat més i més i, en canvi, ha patit exigències que, lluny de sadollar les seues ànsies, només l'han empès a una carrera folla per ves a saber quins verals? Potser algunes persones se'n surten airoses i triomfants, d'aquestes lluites, però tinc la certesa que les necessitats se'ls amaguen per dins com les arnes de la roba als armaris o com els cucs al cor de les mançanes. La lluita és sotmetre aquest sentiment, aplacar-lo com sigui i tal vegada amb un ego de focs d'artifici de mil colors i sons variats. El combat és amb el cuc o l'arna.

I el nen Guillem, enmig de tanta contrarietat amagada, es nota dèbil i transparent i viu el seu jo com una quimera que ha d'enca-bir en un mar d'altres jo que l'atropellen perquè ressonen atapeïts, altius i centrípets. I les tertúlies dels cafès són agres, i les classes de l'escola cruels, i la família és com el silenci. I aquest jo seu que el corseca el catapulta a viure en un neguit constant per tal de no ser devorat per l'abisme de les inquietuds. I la recerca es torna via d'eixida, escut i refugi. Recerca que sadolla amb la religió. Sí, sí, religió perquè sa mare resa tothora i ell, en observar-la, com que vol agradar-li, fa el mateix. Religió perquè d'adolescent viu en un món que acaba de passar una guerra que imposa la fe en la santa creuada contra el roig infidel. Religió perquè aquella església cam-pa i arrasa la intimitat dels individus i és incomprendible, però cal aferrar-s'hi, per si de cas, tot i que la pau autèntica, ell, només la troba en la natura. I mentre no arriba a ser adult, creu que créixer és errar i donar tombs sense caure davant les pors, les inseguretats i la timidesa que el fan recelar de tot i tothom. Perquè el nen dels il·lustres apotecaris agramuntins sent vergonya de ser com és i fins i

tot a les funcions de l'escola se sap poqueta cosa i es trava a l'escenari i..., quan el públic el veu tan parat, tothom riu i li tiren boles de paper, pells de plàtan i de taronja i sent que el temps se li atura damunt del cap i li sembla que aquells instants es tornen segles...

Vosaltres diríeu que els nens pensen en la mort? Que comprenen la mancança eterna que suposa això d'aclucar els ulls definitivament? Ell sí que ho fa, i hi pensa ajagut a l'ombra de les acàcies quan, per fi, es tanca l'escola a l'estiu i la llum tova li infla el cervell i li emman-dreix els moviments i les paraules amb un ensopiment progressiu i ascendent. I imagina que la mort es presenta d'aquella manera, amb molta calor i buidant el cap i el cor de qui mor com si, de sobte, algú obrís una aixeta. I allí, sota l'ombra de les fulles de l'arbre, panxa enlaire, mentre s'endormisca i somia en allò que desconeix, un sopor espès l'eleva com si estigués a la cistella d'un globus de paper que, quan està molt amunt, es perd. Llavors, l'aixeta dels sentiments es torna a obrir i se sap morir del tot. I mentre pensa tot el que un nen no ha de pensar, novament, sort de l'amor que sent pels ocells, les flors i els arbres. La natura li fa de claustre matern quan, ennuegat per les quimeres, s'agita a dormir a la pallera i escolta els grills, les puputs i el vol nocturn d'alguns aframs mentre es desvetlla per aquell firmament, sembrat de lluentors, que deixa caure tota la seua bellesa sobre la terra. I tres puntets finals reblen amb dolçor l'abandonament...

Però és que el petit Guillem se sent un supervivent que es belluga amb timidesa pels racons de casa i pels carrers de la vila, i tan sols se n'allibera del tot quan camina pel defora mentre l'acarona la marinada i els panicals li esgarrinyen les cames. Uns camps que l'enamoren fins i tot quan els rostolls es tornen catifes de filferro i esdevenen paisatges ressecs de migdiades eternes. Aquells camps que al bon temps són un univers d'orenetes i de serres florides. Que a la tardor són taques d'arbres de colors càlids i ardents que contrasten amb la intensitat del nítid cel blau. Arbres flamejants que

